

The 25th Year of Work of the 'Centro di Archeologia Cretese'

Pietro Maria Militello
University of Catania, DISUM

The 'Centro di Archeologia Cretese' - CEARC (Centre of Cretan Archaeology) is a research centre that belongs to the Department of Humanities (DISUM) of the University of Catania, even though it brings together professors from other departments and from other Italian universities and research institutions. Its establishment is due to Catania's experience on the island of Crete, where the University of Catania has operated two archaeological missions for over 50 years under concession from the Italian Archaeological School of Athens (SAIA). At first, Giovanni Rizza (1923-2011), Director of the Institute of Archaeology for almost 40 years, founded the Prinias mission in 1969, with its own premises, still owned by the University.

A few years later, Vincenzo La Rosa (1941-2014), the first professor of Aegean Archaeology in Italy and Deputy Director of the SAIA from 1993 to 1999, also founded the mission of Phaistos and Haghia Triada in 1977.

Why Crete? For several reasons. Because during the Bronze Age (3500-1050 B.C.) the island gave rise to the Minoan civilisation, which was marked by a peculiar and rich artistic production that struck the intellectuals of the early 20th century and artists such as Fortuny and Catteau (Fig. 3-4, Dress of Mariano Fortuny y Madrazo; pot by Charles Catteau 1931) with its formal freedom and inventiveness (Fig. 1-2, Cat fresco from Room 14 of Haghia Triada; amphora with octopus from Palaikastro), so much so that it was considered 'the first European civilisation'. Because Crete, thanks to its Minoan past and its connections with the Near East, played a fundamental role in the shaping of archaic Greek culture (Fig. 5-6, Frieze from Temple A of Prinias; shield from Ida). Because the island gave rise to a rich mythology, which revolved around the legendary ruler Minos, the labyrinth, and the Minotaur, wherein Sicily also appears. It is indeed narrated by Diodorus Siculus that Daedalus, the mythical builder of the labyrinth, molded wax wings with which he reached Sicily, hunted down by Minos. During the flight his son Icarus died, having come too close to the sun, while Minos, having landed in Sicily, was betrayed and killed by the Sican king Kokalos. According to some scholars, ancient links between the two islands date back to the 2nd millennium BC.

It was quite natural, therefore, that Crete represented an ideal research place for the archaeologists from Catania. In addition to these reasons, there were strong connections with the Italian Archaeological School of Athens where many of the CEARC's members studied, including

Giovanni Rizza and Vincenzo La Rosa (Fig. 7-8). The latter was responsible for the idea of establishing a centre dedicated to Cretan studies in the broadest sense of the term, from Prehistory to the Middle Ages, and to the reception of Cretan civilisation in contemporary culture. And it was indeed Vincenzo La Rosa (Fig. 9) who established the CEARC in 1998, heading it until his retirement in 2010. Under his direction, the Centre began its multidisciplinary character, which was continued under Francesco Tomasello (from 2011 to 2014), Director of the Leptis Magna mission. In those years, CEARC expanded its interests to other regions that had relations with Crete: Sicily and Libya (Fig. 10). The direction of Prinias was taken in the meantime by Dario Palermo (1950-2022), also a founding member of CEARC and professor of Classical Archaeology at DISFOR (Fig. 11), while that of Phaistos was assumed by Filippo Carinci, professor of Aegean Civilisation at Ca' Foscari University in Venice.

The last five years have seen growth in CEARC's membership and external collaborations. Currently, the Centre, directed by Pietro Militello (Fig. 12), consists not only of archaeologists and historians but also of chemists, physicists, geologists, and computer scientists from several departments of the University of Catania (DISUM, DISFOR, DMI, DSSGGBBAA, DFA). These were joined by external members from the Universities of Bologna, Ca' Foscari, Genoa and UniNettuno, as well as a group of Catania researchers from the National Research Council (CNR-ISPC). The Catanese tradition in Crete continued with the Phaistos and Prinias missions, directed by Pietro Militello and Antonella Pautasso, and with the participation in other missions, both Italian (Gortina) and foreign (Knossos, Alonaki).

In order to answer the historical questions posed by the results of the excavations and the study of materials, archaeometric analyses on plasters, mortars, pottery, and obsidians, structural engineering investigations on architectures, and geophysical investigations on the territory have been conducted, and are currently underway, while computerised approaches to data processing have been enhanced since the early years. As a result, several projects were conducted by the Centre, also in collaboration with external organisations, several international conferences, a number of exhibitions, workshops and a number of educational initiatives, among which we would like to mention the conferences 'For the 100th anniversary of the excavation at Phaistos', held in Rome with the Accademia dei Lincei (2000), 'For the 100th anniversary of the excavation of Prinias' in Athens with the Italian Archaeological School of Athens (2006), and the exhibition 'In ima Tartara', about Etna's caves, which was shown first in Crete and then in Sicily (2008).

Alongside fieldwork and event organisation, the Centre also edits a scientific journal, 'Creta Antica', with the publisher Aldo Ausilio of Padua, and a series of monographs, 'Studi di Archeologia Cretese', dedicated to the presentation of excavations and materials. In addition to these two main

editorial projects, the Centre has taken care of the proceedings of conferences and exhibitions. The full list of activities can be found on the Centre's website (www.cac.unict.it).

The CEARC continued its research with perseverance, even during the dark period of the pandemic, despite the limitations imposed on fieldwork. Dissemination has been carried out through webinars, new collaborations have been set up with wide-ranging international projects, and visiting researchers from Spain and Greece have been hosted by the centre.

This exhibition aims precisely at presenting an experience now in its 25th year, through a multimedia tour that simultaneously introduces the most ancient phases of Crete's history and the most recent methodologies of archaeological investigation.

Members of the Centre

Professors and researchers of the University of Catania

- Lucia Arcifa, Department of Educational Sciences.
- Gaetano Arena, Department of Education Sciences.
- Germana Barone, Department of Biological, Geological and Environmental Sciences.
- Luigi Maria Calì, Department of Humanities.
- Margherita Cassia, Department of Humanities.
- Marianna Figuera, Department of Humanities.
- Giovanni Gallo, Department of Mathematics and Informatics.
- Anna Maria Gueli, Department of Physics and Astronomy "Ettore Majorana".
- Paolo Mazzoleni, Department of Biological, Geological and Environmental Sciences.
- Pietro Maria Militello, Department of Humanities.
- Carmelo Giovanni Monaco, Department of Biological, Geological and Environmental Sciences.
- Orazio Palio, Department of Educational Sciences.
- Eleonora Pappalardo, Department of Education.
- Erica Platania, Department of Humanities.
- Dario Puglisi, Department of Humanities.
- Filippo Stanco, Department of Mathematics and Informatics.
- Simona Venera Todaro, Department of Humanities.
- Peter Tomkins, Department of Humanities.

Professors and researchers from other institutions

- Marina Albertocchi, Centro di Archeologia Cretese.

- Giacomo Biondi, CNR-ISPC of Catania.
- Francesca Buscemi, CNR-ISPC of Catania.
- Marco Camera, Centro di Archeologia Cretese.
- Filippo Maria Carinci, Ca' Foscari University of Venice.
- Enrico Ciliberto, Department of Chemical Sciences.
- Nicola Cucuzza, University of Genoa.
- Massimo Frasca, former Department of Humanities.
- Salvatore Garraffo, Centre of Cretan Archaeology.
- Rossella Gigli, CNR-ISPC Catania.
- Luca Antonio Girella, Uninettuno Telematic University of Rome.
- Thea Messina, University of Ghent.
- Antonella Pautasso, CNR-ISPC of Catania.
- Santo Privitera, University of Bologna.
- Salvatore Rizza, CNR-ISPC of Catania.
- Francesco Tomasello, former Department of Humanities.

Η 25η επέτειος του Κέντρου Κρητικής Αρχαιολογίας

Pietro Maria Militello
Πανεπιστήμιο της Κατάνια, DISUM

Το Κέντρο Κρητικής Αρχαιολογίας (CeARC) είναι ένα ερευνητικό κέντρο του Πανεπιστημίου της Κατάνια, το οποίο ανήκει στο Τμήμα Ανθρωπιστικών Επιστημών (DISUM), αλλά συγκεντρώνει καθηγητές από άλλα τμήματα του Πανεπιστημίου, καθώς και από άλλα ιταλικά πανεπιστήμια και ερευνητικούς οργανισμούς. Η γέννηση του Κέντρου οφείλεται στην εμπειρία της Κατάνιας στο νησί της Κρήτης, όπου το Πανεπιστήμιο της Κατάνια έχει, για πάνω από 50 χρόνια, δύο αρχαιολογικές αποστολές, και οι δύο εκ παραχωρήσεως από την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών: αυτές του Πριλιά και της Φαιστού, που ιδρύθηκαν αντίστοιχα από τον Giovanni Rizza το 1969 και τον Vincenzo La Rosa το 1977.

Γιατί στην Κρήτη; Για ποικίλους λόγους. Επειδή κατά την Εποχή του Χαλκού (3500-1050 π.Χ.), το νησί ανέδειξε έναν πολιτισμό, τον Μινωικό, που χαρακτηρίζεται από μια ιδιαίτερη και πλούσια καλλιτεχνική παραγωγή, η οποία εντυπωσίασε τους διανοούμενους των αρχών του 20ού αιώνα, από τον Fortuny έως τον Freud, για την ελευθερία και την καινοτομία στη μορφή της (ΣΧΗΜΑ), σε σημείο που να φτάσει να θεωρείται "ο πρώτος ευρωπαϊκός πολιτισμός" (ΣΧΗΜΑ). Διότι η Κρήτη, χάρη στο μινωικό της παρελθόν και τις αλληλεπιδράσεις της με την Εγγύς Ανατολή,

διαδραμάτισε θεμελιώδη ρόλο στη διαμόρφωση του Αρχαϊκού Ελληνικού πολιτισμού (ΣΧΗΜΑ). Επειδή το νησί γέννησε μια πλούσια μυθολογία, η οποία περιστρέφεται γύρω από τον μυθικό ηγεμόνα Μίνωα, τον λαβύρινθο και τον Μινώταυρο και στην οποία παρουσιάζεται και η Σικελία. Μάλιστα, ο Διόδωρος Σικελός διηγείται ότι ο Δαίδαλος, ο μυθικός αρχιτέκτονας και κατασκευαστής του λαβύρινθου, αναγκασμένος να εγκαταλείψει την Κρήτη, κατασκεύασε κέρινα φτερά με τα οποία έφτασε στη Σικελία, καταδιωκόμενος από τον Μίνωα. Κατά τη διάρκεια της πτήσης, ο γιος του Ίκαρος απεβίωσε, αφού πλησίασε πολύ κοντά στον ήλιο, ενώ ο Μίνωας, αφού έφτασε στη Σικελία, σκοτώθηκε δόλια από τον Σικανό βασιλιά Κόκαλο.

Για τους παραπάνω λόγους, η Κρήτη αποτέλεσε ιδανικό τόπο έρευνας για τους αρχαιολόγους από την Κατάνια και λόγω των δεσμών της με την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας, στην οποία σπούδασαν πολλοί από αυτούς. Ο Vincenzo La Rosa ήταν ο πρώτος καθηγητής αρχαιολογίας του Αιγαίου στην Ιταλία και υποδιευθυντής της Σχολής Αθηνών από το 1993 έως το 1999, ο οποίος ήταν και επικεφαλής του CEARC μέχρι τη συνταξιοδότησή του το 2010. Σε αυτόν και τον Giovanni Rizza, διευθυντή του Ινστιτούτου Αρχαιολογίας για σχεδόν 40 χρόνια, οφείλουμε την ιδέα της ίδρυσης ενός Κέντρου αφιερωμένου στις εντατικές Κρητικές έρευνες με την ευρύτερη έννοια του όρου, από την Προϊστορία έως τον Μεσαίωνα και την επίδραση του Κρητικού κόσμου στον σύγχρονο πολιτισμό. Μαζί του το Κέντρο απέκτησε τον διεπιστημονικό χαρακτήρα που θα συνεχιστεί υπό τη διεύθυνση του Francesco Tomasello (2011-2014), διευθυντή της αποστολής της *Leptris Magna*, με την επέκταση σε περιοχές που είχαν σχέσεις με την Κρήτη: τη Σικελία και τη Λιβύη.

Την τελευταία δεκαετία αυξήθηκαν τα μέλη της κύριας ομάδας καθώς και οι εξωτερικές συνεργασίες. Σήμερα, το κέντρο αποτελείται όχι μόνο από αρχαιολόγους και ιστορικούς αλλά και από χημικούς, φυσικούς, γεωλόγους και επιστήμονες πληροφορικής, που ανήκουν πλέον σε διάφορα τμήματα του Πανεπιστημίου της Κατάνια (DISUM, DISFOR, DMI, DSSGGBBAA, DFA). Σε αυτούς προστέθηκαν εξωτερικά μέλη από τα Πανεπιστήμια της Μπολόνια, Ca' Foscari, Γένοβα, UniNettuno καθώς και μια ομάδα ερευνητών της Κατάνια από το Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας (CNR-ISPC).

Προκειμένου να απαντηθούν τα ιστορικά ερωτήματα που θέτονται από τα αποτελέσματα των ανασκαφών και τη μελέτη των υλικών, έχουν διεξαχθεί και βρίσκονται σε εξέλιξη αρχαιομετρικές έρευνες ασβεστοκονιάματος, κεραμικής, οψιανού, δομοστατικές έρευνες πάνω στην αρχιτεκτονική, γεωφυσικές έρευνες στην περιοχή, ενώ από τα πρώτα χρόνια έχουν ενταθεί οι προσεγγίσεις στην επεξεργασία των δεδομένων με τη χρήση της πληροφορικής. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την πραγματοποίηση διαφόρων έργων που διεξήχθησαν από το Κέντρο επίσης σε συνεργασία με εξωτερικούς οργανισμούς, πολλών διεθνών συνέδριων, αρκετών εκθέσεων, εργαστηρίων και διαφόρων διαδεδομένων πρωτοβουλιών, μεταξύ των οποίων θα θέλαμε να αναφέρουμε τα συνέδρια «Per i 100 anni dello scavo di Festos», στη Ρώμη με την «Accademia dei Lincei» (2000), και «Per i 100 anni dello scavo di Prinias» στην Αθήνα με την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών (2006); Την έκθεση «In ima Tartara», με θέμα τα σπήλαια της Αίτνας, η οποία παρουσιάστηκε πρώτα στην Κρήτη και στη συνέχεια στη Σικελία (2008) (EIKONA), και το εργαστήριο “Μοντελοποίηση αρχαιολογικών τοπίων” (2018), που διοργανώθηκε σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης και χρηματοδοτήθηκε από το Deutscher Akademischer Austauschdienst.

Παράλληλα με την έρευνα πεδίου και τη διοργάνωση εκδηλώσεων, το Κέντρο εκδίδει ένα επιστημονικό περιοδικό, το *Creta Antica*, με εκδότη τον Aldo Ausilio, και μια σειρά, *Studi di Archeologia Cretese*, αφιερωμένη στη δημοσίευση ανασκαφών και υλικού. Εκτός από αυτές τις δύο

βασικές εκδοτικές πρωτοβουλίες, το Κέντρο έχει επιμεληθεί τα πρακτικά συνεδρίων και εκθέσεων. Ο πλήρης κατάλογος των δραστηριοτήτων μπορεί να αναζητηθεί στον ιστότοπο του Κέντρου (www.cac.unict.it).

Ανανεωμένο το 2014 και το 2018, το Κέντρο συνέχισε τις έρευνές του τα τελευταία τέσσερα χρόνια ακόμη και κατά τη διάρκεια της σκοτεινής περιόδου της πανδημίας, παρά τους περιορισμούς που επιβλήθηκαν στις εργασίες πεδίου. Η διάδοση επιδιώχθηκε μέσω της διοργάνωσης διαδικτυακών σεμιναρίων, ενώ συγχρόνως ξεκίνησαν νέες συνεργασίες με διεθνή έργα μεγάλης κλίμακας, οι οποίες απεικονίζονται στους ακόλουθους πίνακες.

Η παρούσα έκθεση στοχεύει ακριβώς στην παρουσίαση μιας εμπειρίας που διανύει πλέον το 25ο έτος της, και η οποία μέσα από μια πολυμεσική περιήγηση αποτελεί ταυτόχρονα μια εισαγωγή στις πρώτες φάσεις της ιστορίας της Κρήτης και στις πιο πρόσφατες μεθοδολογίες της αρχαιολογικής έρευνας.